

ქალთა
ემანსიპაცია
საქართველოში

XIX - XX საუკუნეები

“

რუდოლფ როულინგი

ყოველი უფლება
ქვეყანაზე ბრძოლით
მოპოვებულია, ყოველი
მნიშვნელოვანი სიტყვა
უფლებისა
დამყარებულია მათთან
ბრძოლით, ვინც მისი
წინააღმდეგი იყო

”

ავტორები:
მურთაზ ბოლქვაძე
სალომე კვირიკაშვილი

ქალთა ემანსიპაცია საქართველოში
თბილისი, საქართველო
2018

Murtaz Bolkvadze
Salome Kvirikashvili

The Emancipation of Women in Georgia
Tbilisi, Georgia

ნაშრომი შექმნილია პროექტ "ქალთა ემანსიპაცია საქართველოში" ფარგლებში. პროექტი ხორცილედება, ტოლერანტობის, სამოქალაქო ცნობიერებისა და ინტეგრაციის მხარდაჭერის პროგრამის (PITA) მიკრო გრანტით, რომელსაც ახორციელებს საქართველოს გაეროს ასოციაცია (UNAG) აშშ-ის საერთაშორისო განვითარების სააგენტოს (USAD) ფინანსური მხარდაჭერით. პროექტის პარტნიორი ორგანიზაციაა სამოქალაქო ინტეგრაციისა და ეროვნებათაშორისი ურთიერთობების ცენტრი (CCIIR)

2018 წელი

სარჩევი

- 01 ქალთა ემანსიპაცია
- 06 ქალები საქართველოდან
- 11 ბარბარე ჯორჯაძე
- 13 კატო მიქელაძე
- 14 ალექსანდრა ჯაფარიძე
- 19 კინო, თეატრი და ქართველი ქალები
- 24 პირველი არქიტექტორი ქალი
- 25 პირველი მოქანდაკე ქალი
- 26 ქართველი ქალები ევროპაში
- 30 პირველი ფოტომოდელი ქალი
- 31 ელენე დარიანი
- 34 მარიამ გარიყული
- 35 ელისაბედ ბეჟანიძე
- 36 პირველი მფრინავი ქალი - ფადიკო გოგიტიძე
- 37 პელაგია ნაცვლიშვილი
- 40 გამოყენებული მასალა

ქალთა ემანსიპაცია

ბრძოლის გზა უფლებებისათვის მრავალმა ადამიანმა თუ ადამიანთა ჯგუფმა განვლო, მათ შორის რა თქმა უნდა არიან ქალები, რომლებსაც მთელი რიგი გამოწვევების დაძლევა დასჭირდათ რათა, მიეღწიათ კანონის დონეზე თავისუფლებასა და თანასწორობისათვის.

ჩვენ ვგულისხმობთ კანონის წინაშე თანასწორობასა და თავისუფლებას, თუმცა კანონი a priori არ ნიშნავს კანონის ქმედითობას, ყოველ შემთხვევაში დღეს-დღეობით მსოფლიო ჯერ კიდევ დგას გამოწვევების წინაშე და არსებობს საზოგადოებაში განსხვავება ქალებსა და კაცებს შორის, რომელიც სხვადასხვა ასპექტებში ვლინდება. პრობლემაა თუნდაც თავად ფემინიზმის აღქმა, რადგან ხშირ შემთხვევაში ტერმინი გარკვეული ინდივიდების მიერ არასწორად აღიქმება და ამავედროულად არც თუ დადებით კონტექსტში.

ფემინიზმი ნიშნავს სამი მოვლენის აღიარებას:

1. არსებულ სოციალურ წყობილებებში ქალებს შეზღუდული აქვთ, გარკვეული შესაძლებლობები მამაკაცებთან შედარებით.
2. მამაკაცების უპირატესობა განპირობებულია სოციალურად - ის ვერ აიხსნება რაიმე სახის ბუნებრივი ან ზებუნებრივი ვითარებით, ბიოლოგიური ან თეოლოგიური მოსაზრებებით
3. შესაძლებელი და საჭიროა სოციალური სისტემის ისე შეცვლა, რომ მასში შემცირდეს სქესთა შორის უთანასწორობა და ის უფრო სამართლიანი გახდეს.

ბრძოლა თავისუფლებისა და თანასწორობისათვის მიმდინარეობდა წინააღმდეგობების ფეხდაფეხ. საზოგადოებაში ნელ-ნელა ჩნდებოდნენ ქალები, რომლებისთვისაც განათლება ხელმისაწვდომი ხდებოდა, რომლებიც უპირისპირდებოდნენ სოციუმში გამეფებულ შეხედულებებს ქალების შესახებ. ქალთა მოძრაობების კონკრეტული ისტორიული პერიოდის აღსაწერად გამოიყენება მეტაფორა **“ტალღა”**. აღნიშნული მეტაფორა ასახავს პერიოდს, რომელშიც განსაკუთრებით ძლიერი იყო ქალთა მოძრაობა, თავად მოძრაობის მოთხოვნები კი - მკაფიოდ გამოხატული და განსაზღვრული. ფემინიზმის ისტორია სამი მონაკვეთის ტალღას მოიცავს.

ფართო ისტორიული გაგებით პირველი ტალღის მოძრაობა მე-18 საუკუნიდან იწყება, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი იყო ქალთა საკითხის წინ წამოწევა და მერი უოლსტონკრაფტის ტრაქტატი “ქალის უფლებების დაცვა”. უოლსტონკრაფტის მნიშვნელოვანი არგუმენტი განმანათლებლობის იდეაა, რომლის თანახმადაც გონების განვითარება და მისი გამოყენება, როგორც ინდივიდუალური ადამიანის, ისე მთელი საზოგადოების წინსვლის აუცილებელი წინაპირობა და ერთადერთი საშუალებაა. ნაშრომში მერი უოლსტონკრაფტი უპირისპირდება სქესთა ხასიათის შესახებ გაბატონებულ მოსაზრებებს და მწვავედ აკრიტიკებს მათ. აზროვნება აყალიბებს ხასიათს, როგორც საზოგადოდ ასევე ინდივიდუალურად. რადგან ქალებს არ აქვთ აზროვნების საშუალება იმ გარემოში, რომელშიც ყოველდღიურად იმყოფებიან, არ შეიძლება მათი თვისებები და ხასიათი „ქალური ბუნების,, არსებობით განვსაზღვროთ, რადგან ყოველდღიური გარემო განაპირობებს მდებრობითი სქესის წარმომადგენელთა „ქალურ ბუნების“ და სწორედ ქალების ყოველდღიური გარემო ქმნის მათ მჩაგვრელ სისტემას. სისტემას, რომელიც არის მაშტაბური და პრობლემას ქმნის არამხოლოდ ქალებისათვის, არამედ ზოგ შემთხვევაში მამაკაცებსაც აქცევს ჩაგვრის ობიექტებად.

ბუნებრივია, აღნიშნულმა ნაშრომმა დიდი გავლენა იქონია შემდგომში ქალთა მოძრაობებზე და გაბატონებული შეხედულებების წინააღმდეგ ბრძოლაში. **2**

თუმცა ვიწრო გაგებით პირველი ტალღა არა მე-18 საუკუნეს, არამედ მე-19 საუკუნის მეორე ნახევარს და მე-20 საუკუნის დასაწყისს უკავშირდება. ამ პერიოდში განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი იყო განათლებაზე ხელმისაწვდომობის, კერძო საკუთრების ფლობის, ქალებისთვის პოლიტიკური უფლებებისთვის ბრძოლა. საკმაოდ მნიშვნელოვანი როლი ითამაშა პირველი ტალღის ფემინიზმში ქალებისათვის საარჩევნო ხმის უფლებებისთვის ბრძოლამ, რომელიც ამაღლოვლად ერთ-ერთი ცნობილი ნაწილია ისტორიის. სწორედ ამ ბრძოლის გამო, პირველი ტალღის ფემინიზმს ხშირად სუფრაჟიზმის (**Suffrage**-ხმის მიცემის უფლება) სახელით მოიხსენიებენ.

დასავლური ფემინიზმის ისტორიაში მეორე ტალღის ფემინიზმად მიიჩნევა მე-20 საუკუნის 60-იანი წლებიდან 90-იან წლებამდე ბრძოლა, რომელსაც ხშირად მოიხსენიებენ **გამათავისუფლებელი მოძრაობის** სახელით. ფემინიზმის მეორე ტალღისათვის ბრძოლის ქვაკუთხედად ქალის სხეული იქცა.

მეორე ტალღის განვითარებაში მნიშვნელოვანი როლი ითამაშა ორმა ნაშრომმა: ფრანგი ავტორის სიმონ დე ბუვუარის ნაშრომმა “მეორე სქესი” რომელიც 1949 წელს გამოვიდა და ნაშრომში ავტორი ამტკიცებს, რომ “ქალებად არ იბადებიან, ქალად იქცევიან.” მეორე ნაშრომი კი ბეტი ფრიდანის “ქალურობის გამოცანა” იყო, რომელიც 1963 წელს გამოქვეყნდა და დღეს ყველაზე გავლენიანი წიგნების ასეულში იკავებს დამსახურებულ ადგილს. ნაშრომში ფრიდანი ასახავს საშუალო კლასის განათლებული ქალების უკმაყოფილებას ოჯახით, დიასახლისის როლით შეზღუდვის გამო. ამერიკელი ქალებისათვის ბედნიერება იყო ბევრი შვილის ყოლა, მანქანა, სუპერმარკეტში სიარული... თუმცა ეს ყველაფერი გაფერმკლთადა, რადგან ქალებს აკლდათ თვითდამკვიდრება, ისინი სიცარიელესა და არასრულფასოვნების განცდით იყვნენ მოცულნი.

ტაღლა

და ბოლოს მესამე ტაღლის ფემინიზმი ეს არის პერიოდი მე-20 საუკუნის 90-იანი წლებიდან დღემდე. მესამე ტაღლის ფემინიზმი ცდილობს რასის, კლასის, გენდერისა თუ სექსუალობის საკითხების მიმართ უფრო სენსიტიური იყოს ასევე მნიშვნელოვანი მახასიათებელია კულტურული აქტივიზმით ინტერესიც. მესამე ტაღლის ფემინისტები განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევენ პოპულარულ მედიაში, ტელევიზიაში, მუსიკაში, ფილმსა თუ ლიტერატურაში გენდერის რეპრეზენტაციის საკითხებს.

განვითარება საზოგადოების მამოძრავებელი ძალაა, საზოგადოებიდან ქალის გარიყვამ და სტერეოტიპებმა, რომელიც ქალის შესაძლებლობებთან იყო დაკავშირებული, რა თქმა უნდა იმოქმედა თავად განვითარების პროცესის ტემპზე. ისტორიიდან ცალსახად ჩანს, რა შედეგი გამოიღო ქალის როლისა და შესაძლებლობების უარყოფამ. ამის ნათელი მაგალითი დები ბრონტეების ისტორიაა. ინგლისელი რომანისტები დები ბრონტეების ისტორია ძალზე საინტერესოა, თუმცა მხოლოდ იმ ფაქტზე გავამახვილებთ ყურადღებას, რომ ბრონტეებსაც მოუწიათ იმ სირთულეების გადალახვა, რომელიც აღიმართებოდა ქალის წინაშე, მაშინ როდესაც საკუთარი ცოდნითა და შესაძლებლობებით მოისურვებდა რაიმე მნიშვნელოვანის მიღწევას.

სწორედ საზოგადოებაში გამეფებული შეხედულებებითა და დამოკიდებულებებით იყო ნაკარნახევი, დები ბრონდეების ქმედება, როდესაც ლიტერატურულ ასპარეზზე მამაკაცის ფსევდონიმებით გამოვიდნენ. რადგან იმ პერიოდში არსებობდა საფრთხე, რომ არავინ აღიქვამდა ქალის ნაწერს სერიოზულად. დები ბრონტეები გამოცემდნენ კარელ, ელის და ექტონ ბელების სახელით და არა შარლოტა, ემილი და ენ ბრონტეების სახელით. დებმა მხოლოდ მაშინ გაამჟღავნეს საკუთარი ნამდვილი ვინაობა, როდესაც დიდი წარმატება მოიპოვა წიგნმა "ჯეინ ეარი". ეს ისტორიაა შედარებით ბედნიერი დასასრულით, როდესაც ისტორიას დარჩა არაჩვეულებრივი ლიტერატურული ნაშრომები. თუმცა ცალსახაა სწორედ ესეთი მდგომარეობა ქალებისათვის კეტავდა სივრცეებს ხელოვნებაში, ლიტერატურაში... და არ აძლევდა ქალებს განვითარების, დამოუკიდებლობის მოპოვების საშუალებას.

ქალთა მოძრაობები არსებობდა მთელს მსოფლიოში, რა თქმა უნდა ამ კუთხით არც საქართველო იყო გამონაკლისი. ისტორიამ უამრავი საინტერესო და ამაჯდროულად საამაყო ფაქტი შემოინახა, რომელთა ნაწილიც არქივის თაროებზე ინახება და თითქმის უცნობია საზოგადოების დიდი ნაწილისათვის.

ქალები საქართველოდან

თავისუფლებისა და თანასწორობისათვის აქტიურად იბრძოდნენ ქართველი ქალები. რაზეც არქივში შემონახული არაერთი დოკუმენტი მიუთითებს, მათ შორის იმ ქალთა ორგანიზაციების სია, რომელიც მე-19 საუკუნეში იქნა დაარსებული. ასეთი სულ 13 ორგანიზაცია არსებობდა.

- ტფილისის ქართველ ქალთა საქველმოქმედო საზოგადოება;
- წმინდა ნინოს ქალთა საქველმოქმედო საზოგადოება;
- მასწავლებელ და აღმზრდელ ქალთა ურთიერთდახმარების ტფილისის საზოგადოება;
- სომეხ ქალთა საქველმოქმედო საზოგადოება,
- თელავის ქალთა ერობა;
- ხონის ქალთა წრე;
- ბორჯომის ქალთა საქველმოქმედო საზოგადოება;
- კავკასიელ ქალთა ტფილისის საზოგადოება;
- ქუთაისის ქალთა საზოგადოება;
- მარიამ მაგდალინელის თავშესაფრის თბილისის საქველმოქმედო საზოგადოება;

ძირითადი მიზანი აღნიშნული ორგანიზაციებისა იყო ქალებში წერა-კითხვის გავრცელება, განათლების ხელშეწყობა და ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა გოგონებისათვის. აღნიშნული ორგანიზაციების ფარგლებში იქმნებოდა ქალთა ქსელი, რომელიც დაფუძნებული იყო ურთიერთდახმარების იდეაზე და მიზნად ისახავდა საზოგადოებაში ქალის როლის, შესაძლებლობების და უფლებების გაზრდას. აღნიშნული თვალსაზრისით მნიშვნელოვანია ავღნიშნოთ რამდენიმე გამორჩეული ქართველი ქალი, მათ შორის ანასტასია თუმანიშვილი და ეკატერინე (კეკე) მელიქიშვილი-მესხი და დომინიკა ერისთავი-განდეგილი.

ანასტასია თუმანიშვილი

ანასტასია თუმანიშვილი, 1849 წლის 25 აგვისტოს დაიბადა. განათლების მიღების შემდეგ, მუდმივად ცდილობდა ახალი ცოდნის მიღებას და ციურიხში მყოფი ქართველი ქალებისაგან ცდილობდა მიეღო ევროპული განათლებაც. 1876 წელს კი თავად ჩავიდა შვეიცარიაში და საფრანგეთში, სადაც გაეცნო პესტალოცის მეთოდებზე დამყარებულ პედაგოგიურ იდეებს. სამშობლოში დაბრუნებული შეუდგა საკმაოდ აქტიურ მოღვაწეობას. ღარიბი ოჯახის შვილებისათვის ანასტასიას ინიციატივით იხსნება სკოლა, აქტიურად მუშაობს პედაგოგთა გადამზადებასა და გოგონათა განათლების გაუმჯობესებაზე, 1890 წელს აარსებს ჟურნალებს „ჯეჯილი“ და „კვალი“, 1891 წლიდანვე მწერალი ქალი იწყებს საბავშვო ბიბლიოთეკა-სამკითხველოების გახსნას თბილისის უბნებში: კუკია, ავლაბარი, ვერა, ნაძალადევი, 1908 წელს იგი აფუძნებს ქალთა ახალ საზოგადოებას „განათლება“ და ქალთა საშუალო სასწავლებელს.

ეკატერინე კეკე მელიქიშვილი-მესხი კი იმ ქალთა წრეს განეკუთვნებოდა, რომლისთვისაც ხელმისაწვდომი იყო განათლება, ის ჯერ უმაღლესი განათლების მისაღებად შვეიცარიაში გაგზავნეს, სადაც დაამთავრა გიმნაზია და შემდეგ მიიღო უმაღლესი სამედიცინო განათლება. ეკატერინე მელიქიშვილი აგრეთვე იყო ოდესის უნივერსიტეტში ქალთა უმაღლესი კურსების გახსნის ინიციატორი და მისი პირველი დეკანი. ის ასევე იყო გამომცემლობა „სხივის“ ერთ-ერთი დამაარსებელი, საზოგადოება „განათლების“ დამფუძნებელი, წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოებისა და ლიტერატორ ქალთა წრის წევრი.

დომინიკა ერისთავი-განდეგილი

დომინიკა ერისთავი-განდეგილი, 1864 წლის 28 ოქტომბერს ვანის რაიონის სოფელ სალომინაოში დაიბადა. 17 წლის ასაკში მიათხოვეს ქუთაისელ ვაჭარს, რომელიც ასაკით ბევრად აღემატებოდა დომინიკას, მეუღლე ამავდროულად ეჭვიანიც იყო და დომინიკას უკრძალავდა გარეთ გასვლას, თუმცა ამათ ვერ შეძლო დომინიკას შეჩერება და უფლებებისთვის ბრძოლა განაგრძო. დომინიკა იყო პირველი ქალთა ორგანიზაციის „ქართველ ქალთა საზოგადოების“ - ერთ-ერთი ინიციატორი და დამფუძნებელია. ასევე თანამშრომლობდა არაერთ პერიოდულ გამოცემასთან („ივერია“, „კვალი“, „სახალხო ფურცელი“ და სხვა), 1904 წელს კი ჟურნალ „ნობათის“ რედაქტორად დაინიშნა. ლექსებისა და მოთხრობების კრებული 1910 წელს, ხოლო ლექსების - 1918 წელს გამოაქვეყნა. განდეგილი მთარგმნელობითი საქმიანობითაც იყო დაკავებული. თარგმნა ჰაინეს, მარკიზ სონიეს, კუპრინის, ტურგენევის, გორკის და სხვათა ნაწარმოებები.

ბემო აღნიშნული ქალები აქტიურად ცდილობდნენ ხელმისაწვდომი გაეხადად განათლება ქალებისათვის და დაარსეს არაერთი ორგანიზაცია, რომლის მიზანიც სწორედ ქალთა გაძლიერება იყო.

როგორც ბემოთ ავლნიშნეთ პირველი ტალღის მოძრაობისათვის მთავარი მიზანი საარჩევნო უფლებები, ხმის უფლების მოპოვება იყო. ამ მხრივ აღსანიშნავია საქართველოს მაგალითი, რომელიც არ ჩამორჩებოდა განვითარებული, დემოკრატიული ქვეყნების პრაქტიკას. ხმის უფლება ამერიკაში ქალებმა მიიღეს 1869 წელს, ფინეთში 1906, ნორვეგიასა და დანიაში 1913 წელს, საქართველოში კი ქალებს ეს უფლება 1918 წელს მიენიჭა.

1919 წელს საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის საკანონმდებლო ორგანოს დამფუძნებელთა კრებაში 130 დეპუტატი შედიოდა, მათგან 5 ქალი იყო - **ელისაბედ ბოლქვაძე, ქრისტინე შარაშიძე, მინადორა ტოროშელიძე, ანა სოლოღანაშვილი, ენეორონა ტერფასეგოვა-მახვილაძე.**

თუმცა გზა პირველ პარლამენტარობამდე წინააღმდეგობებით აღსავსე იყო, თითოეულმა მათგანმა გამოიარა რეპრესიები, ციხის საკნები და არაერთი მძიმე პერიოდი. ბრძოლა უფლებებისათვის არასოდეს ყოფილა იოლი მათთვის. საქართველო არის პირველი ქვეყანა, სადაც არა თუ ქალს მიეცა შესაძლებლობა გამხდარიყო პარლამენტის წევრი, არამედ პარლამენტის წევრად არჩეულ იქნა პირველი მუსლიმი ქალი ფარი ხანუმ სოფიევა, რომელმაც შემდგომი უფრო დეტალურად ვისაუბრებთ, მანამ კი გვინდა ავღნიშნოთ გაზეთი, რომელიც 1917-1918 წლებში გამოიცემოდა კატო მიქელაძის რედაქტორობით და რომელმაც მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანა ქალთა გაერთიანებაში, ინფორმაციის გავრცელებაში, ქალთა მოძრაობების გაძლიერებაში. რომელიც არა მხოლოდ ქართველ ქალებს აკავშირებდა ერთმანეთთან, არამედ ხელმისაწვდომს ხდიდა მსოფლიოში მიმდინარე მნიშვნელოვან მოვლენებზე ინფორმაციის მიღებას. გაზეთის სახელწოდება კი იყო “ხმა ქართველი ქალისა”. ქართველი ქალის აქტივიზმსა და ბრძოლის შემართებას კარგად ასახავს ეს გაზეთი განსაკუთრებით კი 1917 წლის 5 აპრილის პირველი ნომრის გამოცემა, სადაც ვკითხულობთ.

რას მოვითხოვთ ჩვენ

- ვღებულობთ რა მხედველობაში დღევანდელი უდიდეს მომენტს ისტორიისას და ქალთა უუფლებო მდგომარეობას სახეში თანამედროვე კაპიტალისტურ წესწყობილებაში, ჩვენ მიზნად ვისახავთ დედაკაცის პოლიტიკურ მოქალაქეობრივ უფლებების აღდგენას და ქალთა ემანსიპაციის იდეის გავრცელებას საქართველოში და თანამოაზრეთა ორგანიზაციულად შეერთებას.
- ქალი არის ისეთივე გონიერი ადამიანი, როგორც მამაკაცი და უნდა სარგებლობდეს ადამიანის სრული უფლებებით
- ქალს უნდა მიენიჭოს იგივე ხმა არჩევნებში და იყოს არჩეული, როგორც საკანონმდებლო კრებაში, ისე პროვინციულ და კომუნალურ მმართველობაში, როგორც ყოველი მოქალაქე მამაკაცი, რომელიც რაიმე ბოროტმოქმედებისათვის ან ბუნებრივი ნაკლით, თუ სნეულებით არ არის უფლება აყრილი.
- გაუქმებულ იქნას დღევანდელი სამემკვიდრო პრივილეგია მამაკაცისა და თითოეულს შვილს, ქალია ის, თუ ვაჟი ედვას თანასწორი წილი დედ-მამის ქონებაზე.
- აღდგენილ იქნას დედის უფლება შვილზე.
- ერთი და იგივე ხელფასი თანასწორი შრომისათვის.
- ხელახალი გადახედვა სამოქალაქო და სისხლის სამართლის კანონმდებლობისა და გაუქმება სქესობრივი პრივილეგიისა და სასჯელის სხვა და სხვაობისა. მოსპობილ იქნას რეგლამენტაცია პროსტიტუციისა და ძალდატანებული შემოწმება ბინიერების მსხვერპლთა.
- ერთნაირი აღზრდა განათლება ორთავე სქესისა.

"ყველა ამ მოთხოვნის განსახორციელებლად უცილებელ საჭიროთ ვრაცხთ დედაკაცების ხმისა და ადგილის მინიჭებას მომავალ დამფუძნებელ კრებაზე, სადაც უნდა შემუშავდეს რესპუბლიკური კონსტიტუცია."

გაზეთში ასევე ვხვდებით ნაწერებს კონსტიტუციაზე, დემოკრატიულ სახელმწიფოსა და სასამართლოზე, ევროპაში მიმდინარე მოვლენებზე, საქართველოში მიმდინარე მოვლენებზე, პრობლემურ საკითხებზე, რომელთა წინაშეც იდგნენ ქალები. ხმა ქართველი ქალისა იყო გაზეთი, რომელიც აკავშირებდა ქალებს საქართველოს ყველა კუთხიდან და ქმნიდა ინფორმაციის გავრცელების შესანიშნავ საშუალებას. გაზეთი გამოირჩევა მოწოდებებით და სამოტივაციო განცხადებებით, რომლებიც მოუწოდებდა ქალებს ბრძოლისაკენ, თავისუფლებისა და თანასწორობის იდეის დასაცავად. მათ შორის რა თქმა უნდა არის მოწოდება საარჩევნო უფლებების დასაცავადაც 1917 წლის არა ერთ გამოცემაში.

“ ხმა ქართველი ქალისა ” და ზემოთ ჩამოთვლილი ორგანიზაციები იყო გარკვეული გაერთიანებები, რომლებიც ერთობლივი ძალებით იბრძოდნენ თანასწორობისა და თავისუფლებისათვის, თუმცა ამ ბრძოლაში აუცილებლად ვისაუბროთ ცალკეულ ინდივიდებზე, რომლებმაც თავიანთი კვალი დატოვეს და ხელი შეუწყეს გარდამტეხ ცვლილებებს საზოგადოებაში, მათი თამამი და გაბედული ნაბიჯები ნელ-ნელა ამსხვრევდა საზოგადოებაში გამეფებულ სტერეოტიპებს და ქმნიდა მაგალითს სხვა ქალებისთვის.

რედაქტორი პასუ მიაქალაქა	გამომცემელი ანტონარტოული ქალთა ლიგა.	ხმა	რედაქციისათვის. კანტორა ღიაა დღის 9 საათ. 3 საათამდე ხალ. 5 ხ. --8 საათამდე. ავტორის მიერ ხელმო- წერულ წერილებს რედაქცია არ დაბეჭდავს. რედაქციის მისამართი ქ. ქუთაისი პუშ- კინის ქ. № 12 სახლი ქეიშვილისა შესახვე- ლი მიწიდან ეზოში
ქართველი ქალისა			
ფასი 25 კ. უოგელ კვირეული საზოგადოებრივ სამეცნიერო და სალიტერატურო გაზეთი ფასი 25 კ.			
თანასწორობა საქმეთა წინაშე განიჭისა!			
ქართულ ქალებს. თვითოველ ერს, თვითოველ ხალს უკავია დედა-მისი ზურგზე	თები ჩამოაცალეს ჩვენს სამშობლოს და დაპყრობა მისი მაინც ვერ შეს- დის, თუ ამ შეუწყვეტილი ხმის ტრიალში და გამუდმებულ ომის	შენს საწადელს. ჩვენ შიდა ასე მოხ- და. უპირველესად ყოვლისა ქალმა მიიღო და შეითვისა რუსის გამა-	მეცური ინსტიტუტი რომ მას გარედ გამოადგდნენ, როგორც უფარგის ჩვარსა. განვლო დრომ და ქალი

ფასი 10 კ. უოგელ კვირეული საზოგადოებრივ სამეცნიერო და სალიტერატურო გაზეთი ფასი 10 კ.	ქალეზო დაცვათ საარჩევნო უფლება!		ფასი 10 კ.
თანამედროვე სამართლისა- მართლიანობა.	ქტის შორის 4) მფარველი იძლე- და, საზოგადოებისა რომელიც ემსახურება სამართლის დაცვას. ეს ოთხი ელემენტი შენის იურიდიულ კანონებს. სუბიექტი არის მესამე რე იმ უფლებისა, რომელსაც ამ ლევს მათ სამართლი და რომელიც დებულობს მისგან სარგებლობას. და ნამედროვე საზოგადოების სამართა- ლში სუბიექტით ითვლება მამაკაცი, როგორც პატრიონი პიროვნული და	დედაცაცის ადამიანური პიროვნების მონსპობ მოვლენათ. და ვინც ასეთს მოვალეობას მოითხოვს ჩვენგან, მას იმევე დედის სახელით ვუცხადებთ: ზოლი იმ დედას, რომელიც თქვენს ნაკარნახევს მოვალეობას ადამიანის მოვალეობათ ჩასთვლის. თქვენ ეტრ- ფით პირუტყვს, უპიროვნო დე- დას, ჩვენ ვერტყით სრულ უფლებიან მოქალაქე მშობლეს, თქვე- ნი მომზრდა ბნელი წასული, ჩვენი	დაუცხრომელ და პატრიონს მშრო- მელს ეგვიანა კორძაიას ქალს, დი- დათ გააბედნიერებს აქაურ მოსწავ- ლეებს. მე მოლოდინ გთხოვთ, რომ მომავალმა მსწავლეებელ ქალებმა არ შეიტანონ პოლიტიკა სკოლის შრომში, არ შეტანონ რუსის და ბნელობაც იყვნენ ქალთა ლენი. ქეშარიტი გან თლება თან და თან მოსპობს მათ ცრუ მორწმუნო- ებას.

ბარბარე ერისთავი-ჯორჯაძე

მიუხედავად იმისა, რომ ბარბარე ერისთავი-ჯორჯაძე ყველასათვის კარგად ნაცნობი ფიგურაა, შეუძლებელია ფემინიზმზე საუბარი პირველი ფემინისტის გარეშე. შესაბამისად ვერც ჩვენ ვერ ავარიდებთ თავს მასზე საუბარს და ორიოდ სიტყვით ავლწერთ მის ცხოვრებას.

ბარბარე ჯორჯაძე ცნობილი ავტორია პირველი ქართული რეცეპტების წიგნის, თუმცა კულინარია არ იყო ერთადერთი სფერო, სადაც მან წარმატებას მიაღწია. ბარბარე ჯორჯაძე დაიბადა 1933 წელს. ჯერ კიდევ 12 წლის ასაკში გაათხოვეს.

"საზოგადოდ იმ დროს ქალებს ძალიან ადრე ათხოვებდნენ და მეც ისეთი პატარა ვიყავ, ჯვარს რომ გვწერდნენ, თამაშობა მეგონა. როდესაც მღვდელი ქორწინების წესს ასრულებდა, ამ დროს ეკლესიაში ღამურა შემოფრინდა. დავინახე თუ არა ღამურა, მღვდელს ვუთხარი: მღვდელო, მღვდელო, შენი ჭირიმე, გაჩუმდი, მე მგონი, ჩემი იადონი შემოფრენილა და მინდა დავიჭიროვო", — იხსენებდა მარიამ დემურია ბარბარეს მონათხრობს 1895 წლის გაზეთ „ივერიაში“.

ქორწინება არც თუ წარმატებული გამოდგა მისთვის, რადგან უკიდურეს გაჭირვებაში უწევდა მართო აღებარდა 3 შვილი, თუმცა მიუხედავად ამისა მაინც ცდილობდა და ბრუნავდა საკუთარ განათლებამზე.

როგორც უკვე ავლწინეთ სამზარეულო იყო ის ადგილი, სადაც მან დიდ წარმატებას მიაღწია. მის მიერ გამოცემული პირველი ქართული კულინარიული წიგნი „სრული სამზარეულო“ 1874 წელს გამოიცა და მალე მთელი ტირაჟი სრულად გაიყიდა.

თუმცა ცხადია თანამედროვეები მას პირველ ფემინისტად კულინარიული წიგნის გამო არ თვლიან. ბარბარე ჯორჯაძე ერთ-ერთი პირველი იყო, ვინც თამამად და ხმამაღლა განაცხადა ქალისა და მამაკაცის თანასწორობაზე, რომ მათ განათლების მიღებისა და თვითრეალიზაციის თანაბარი უფლებები აქვთ. სწორედ მისი წერილი „ორიოდე სიტყვა ყმანვილ კაცების საყურადღებოდ“ აღიარებულია საქართველოს ფემინიზმის მანიფესტად. აღნიშნული წერილი ქალთა საკითხის გარშემო გამართულ პოლემიკასთან დაკავშირებით 90-იან წლებში დაწერა.

პირველი ლექსი 17 წლის ასაკში დაწერა. შემდეგ იყო პროზა და დრამატული ნაწარმოებებიც. ბარბარე ჯორჯაძის პიესის „რას ვეძებდი და რა ვპოვე“ მიხედვით ქუთაისში სპექტაკლი დაიდგა, რომელსაც დიდი წარმატებით აჩვენებდნენ, ხოლო მისი საყმანვილო სახელმძღვანელოთი „დასაწყისი სწავლისა“ ბავშვებს წერა–კითხვას ასწავლიდნენ. მწერალი ქალის შემოქმედება ქვეყნდებოდა სხვა და სხვა ჟურნალ გაზეთებში: „ცისკარი“, „დროება“, „ივერია“, „კვალი“, „ჯეჯილი“. ბარბარე ჯორჯაძე გარდაიცვალა 1895 წლის 11 აპრილს.

1899 წელს ჟურნალი „კვალი“, მე-N16 ნომერში გამოქვეყნებული ბარბარე ჯორჯაძის წერილი, რომელმაც დიდი გამოხმაურება მოიპოვა:

„ორიოდე სიტყვა ყმანვილ კაცების საყურადღებოდ“

...ახლა მაინც ჩვენმა კაცებმა დაანებონ თავი გვაობას და მეშურნეობას, მისცენ თავიანთ დებსაც თანასწორი სწავლა და მიმართულება, რომ შეეძლოთ კიდევ კვალში ჩადგომა და ანგარიშის მოთხოვნა თანამედროვე ქალებისა, თორემ ძველ დედაკაცებს სამარის მეტი ველარა გაგვასწორებს რა და ახალი თაობის ქალებიც ღვანლსა და შრომას არ შეუდრკებიან თუკი საქმეს არ უშველიან რასმე.“

კატო მიქელაძე

კატომ თავდაპირველი განათლება ქუთაისის ქალთა გიმნაზიაში მიიღო, თუმცა სწავლის დასრულება ხელმოკლეობის გამო ვერ მოახერხა. მოგვიანებით იგი სწავლობდა რუსეთში, შემდეგ – შვეიცარიაში, ბრიუსელში.

ქალთა მოძრაობის ევროპულ გამოცდილებას პარიზში გაეცნო და 1916 წელს საქართველოში დაბრუნების შემდეგ, თანამოაზრეებთან ერთად ქალთა უფლებებისათვის ბრძოლა დაიწყო. მისი თაოსნობით, 1917-1918 წლებში რეგიონალური ქსელი "ქალთა ლიგა" ჩამოყალიბდა. გამოსცემდა და რედაქტორობდა გაზეთ "ხმა ქართველი ქალისა", სადაც კონსოლიდირებული იყო ქალთა განმათავისუფლებელი მოძრაობისათვის საჭირო დასავლური გამოცდილება და ქართული პრობლემების მთელი პალიტრა.

იმდროინდელი მძიმე ისტორიული კონტექსტის პირობებშიც კი კატო მთელი სიმწვავეთ სვამდა ქალთა თანასწორობის პრობლემას და გაერთიანებისკენ, სოლიდარობისა და გამოფხიზლებისკენ მოუწოდებდა სხვა ქალებს, რომლებიც ელოდნენ, როდის მოაგვარებდა ვინმე მათ მაგივრად მათსავე პრობლემას. კატოს მოწოდებათა სამიზნე მხოლოდ ქალი არ ყოფილა – იგი მამაკაცებსაც მიმართავდა, სთხოვდა მათ, მეტი გულისხმიერება გამოეჩინათ ქალების მიმართ, მიეცათ მათთვის ასპარეზი შრომისა და თავის გამოჩენისა და ისინი ნამდვილად არ შეირცხვენდნენ თავს. „უფლებიანი დედაკაცები მარსზე და იუპიტერზე ცხოვრებას არ აპირებენ, რომ იქ წაიღონ და გაფლანგონ დედამიწაზე აღებული ხელფასი და მით შეავიწროვონ ცხოვრება მამაკაცებისა“, – წერდა კატო.

კატო მიქელაძე 1942 წელს უკიდურეს სიღარიბეში გარდაიცვალა, მისი საფლავი დღეს დაკარგულია, სახელი – მივიწყებული. სამწუხაროდ, პირველი რესპუბლიკის პერიოდში გაზეთი დაიხურა. ბოლშევიკურმა ხელისუფლებამ კატო მიქელაძის იდეები და ნაშრომები “ისტორიის ნაგავსაყრელზე” მოისროლა და იგი “ბურჟუაზიული გარყვნილების” მაგალითად მონათლა.

ალექსანდრა ჭაფარიძე

ალექსანდრა ჭაფარიძე პირველი ქართველი მთამსვლელი ქალია, რომელსაც კავკასიონის მწვერვალებზე ასამდე სპროტული ასვლა აქვს შესრულებული. იგი ქართული და საბჭოთა ალპინიზმის ერთ-ერთი ფუძემდებელი და საქართველოს ალპური კლუბის ერთ-ერთი დამფუძნებელია.

მის სახელს უკავშირდება ასვლები მყინვარწვერზე (1923), თეთნულდზე (1930), უშბაზე (1934), დიხთაუზე (1950), ცენტრალური კავკასიონის მცირე (1938) და დიდი ტრავერსი (1940), ასევე 1948 წელს მყინვარწვერის კალთებზე ბეთლემის ლეგენდარული გამოქვაბულის აღმოჩენა. მოპოვებული აქვს არაერთი ჯილდო. იყო საერთაშორისო კატეგორიის მსაჯი, სპორტის დამსახურებული ოსტატი. საქართველოს ჟურნალისტთა ასოციაციამ მე-20 საუკუნის საუკეთესო სპორტსმენად აღიარა.

ალექსანდრა ჭაფარიძე 1895 წლის 11 თებერვალს ჭიათურის რაიონის სოფელ ხრეითში დაიბადა. ოჯახში, სადაც ორი და და ხუთი ძმა იყო. ალექსანდრა მეოთხე შვილი იყო. იგი ქუთაისის წმინდა ნინოს სახელობის გიმნაზიაში შეიყვანეს. მისი დამთავრების შემდეგ, ლეჩხუმში წავიდა მასწავლებლად. შემდეგ ხრეითში დაბრუნდა და სანამ სოფელში სკოლა აშენდებოდა, თანასოფლელებს სახლში ამეცადინებდა. რამდენიმე წლის შემდეგ, თბილისის უნივერსიტეტში, ფიზიკა-მათემატიკის ფაკულტეტზე ჩარიცხა და სწავლა განაგრძო.

სწორედ ალექსანდრა ჯაფარიძემ აღმოაჩინა მყინვარწვერის კალთაზე ზღვის დონიდან 4100 მ სიმაღლეზე არსებული ბეთლემის გამოქვაბული, რომელიც მართალია პირველად ლევან სუჯაშვილს შეემჩნია, თუმცა ალექსანდრამ შეაღწია მის ჯგუფთან ერთად პირველად ბეთლემის გამოქვაბულში და რეალობად აქცია ილია ჭავჭავაძის ლეგენდა “განდეგილი”.

თუმცა ცხოვრება ალექსანდრასათვის მარტივი არ ყოფილა, მიუხედავად იმისა რომ არ უყვარდა მის ტკივილზე საუბარი, მისი ორივე ძმა ადრეულ ასაკში დაკარგა. ძმებიც ასევე ალბინისტები იყვნენ სიმონი და ალიოშა. ორივე ძმა მყინვარის დალაშქვრისას გარდაიცვალა. ჯერ სიმონი, რომელიც 33 წლის ასაკში 1929 წელს თეთნულდზე დაიღუპა. საფლავზე ალიოშასა და ალექსანდრას ფიცი დაუდიათ, რომ წლისთავზე თეთნულდს დალაშქრავდნენ და დალაშქრეს კიდევ. 1945 წელს, უშბა-შხელდის ტრავერსის დროს, ალექსანდრას მეორე ძმა ჯგუფთან ერთად დაიღუპა. 1940 წელს ჩატარებული ტრავერსი ცენტრალური კავკასიონის ურთულეს ნაწილში - ჯანთუგანიდან კაშკატამამდე და ნურუნგალიდან რუსთაველის პიკამდე. ალბინისტური ლაშქრობა გამოირჩეოდა მარშუტის სირთულით. ექსპედიციას 80 კილომეტრის გავლა და 22 მწვერვალზე ასვლა მოუხდა, რომელთაგან 11 ურთულესთა კატეგორიას განეუთვნებოდა. თითქმის მთელი თვის განმავლობაში თითოეულ მათგანს უხდებოდა 25-30 კილოგრამიანი ზურგჩანთის ტარება. ამ ტრავერსში თავიდან ბოლომდე ერთადერთი ქალი მონაწილეებდა, ალექსანდრა ჯაფარიძე. საოცარია ისტორია უშბის სამხრეთ მწვერვალს დაპყრობისა, რომელიც მის ძმას სიმონს მიუძღვნა. მწვერვალამდე 200 მეტრი იყო დარჩენილი, როდესაც შემოაღამდათ და ისეთ ადგილას შეყოვნდნენ, ერთი ადამიანი თუ გაათევდა ღამეს, ამიტომ, უკან უნდა დაბრუნებულიყვნენ, თუმცა ალექსანდრამ იცოდა, რომ თუ დაბრუნდებოდნენ შესაძლებელი იყო მეორე დღეს გზა აღარ გაეგრძელებინათ. ამიტომ უარი თქვა დაბრუნებაზე და მთელი ღამე კლდეზე დაკიდებულმა გაატარა. მეორე დღეს კი, უშბის სამხრეთ მწვერვალი დაიპყრეს.

აღსანიშნავია მისი საოცარი მიდგომები ახალგაზრდებთან, სწორედ მისი ხელმძღვანელობით მოეწყო კავკასიონზე ბავშვთა ალბინისტური ლაშქრობა, რომელიც დღემდე საბჭოთა კავშირში მოუხსნელი რეკორდია. 14-დან 16 წლამდე ასაკის 10-ზე მეტ მოზარდთან ერთად, 9 მწვერვალი დალაშქრა“, რაც წარმოუდგენლად რთულია.

1953 წლის ბაფხულში ალექსანდრა ჯაფარიძე მეცხრამეტედ და უკანასკნელად ავიდა მყინვარწვერზე 58 წლის ასაკში. 79 წლისას კი გარდაიცვალა. ალექსანდრამ აღზარდა უამრავი, ათეულობით ახალგაზრდა მთასვლელი.

ასე იხსენებს მყინვარწვერთან მიახლოებას ალექსანდრა ჯაფარიძე პირად ჩანაწერებში:

“მშვენიერი ამინდია, არც ერთი ღრუბელი ცაზე.
გავიხედე მწვერვალისკენ... მზის პირველი სხივები
ანათებენ მის ჭაღარა ქოჩორს, სწორედ ჭაღარას,
რადგან აქა-იქ შავი კლდეები მოჩანს თოვლ-
ყინულიდან, გარემო ჩრდილს მოუცავს და ისედაც
ამაყსა და ლამაზს, მზის სხივები მეტ სიამაყესა და
სიმშვენიერეს მატებენ. გიზიდავს თავისკენ და ისე
ძლიერად, რომ იშვიათად თუ ვინმე გაუძლებს მას.
გინდა ახლოს მიხვიდე, შეეხო, თავზე ხელი
გადაუსვა და მიუაღეროს. ეს ერთადერთი გმირია,
რომელმაც ჩემი გული დაიპყრო და დაიმონა. მე
ახლა ვერ წარმომიდგენია, როგორ ვიჩენდი
მერყეობას წამოსვლის დროს... მოთმინება
მეკარგება, როდის გავეშურებით მისკენ...
მივდივართ და... გვინდა მიუდგომელს მივუდგეთ,
მიუწვდომელს მივწვდეთ, მისი გულის სიღრმეში
ჩავიხედოთ, იქ სინამდვილე ამოვიკითხოთ,
რომელიც ჯერ არავისთვის მისაწვდომი არ
გამხდარა. ამაში თვით იგია დამნაშავე: მკაცრია,
სუსხიანი, თავის გულს არავის გადაუშლის ასე
ადვილად”.

ალექსანდრა ჯაფარიძე
1940 წელი

ფარი-ხანუმ სოფიევა

მსოფლიოში პირველი
დემოკრატიულად არჩეული
მუსლიმი ქალი

მაშინდელ ადგილობრივი
გაზეთები მკითხველს
აცნობებდნენ:

... “*ალსანიშნავია ერთი ფრიად
სამხიარულო მოვლენა, ხმოსანთა
რიცხვშ შედის ყარაიზის
ოლქიდან წამოყენებული
მუსულმანელი ქალი, პარი-ხანუმ
სოფიევა*”...

ჩი-ფარი” (კაცი-ფარი) - ასე მოიხსენიებენ მოხუცები
მუსლიმ ქალს, რომელიც ჯერ კიდევ 100 წლის წინ
გახდა პირველი დეპუტატი მუსლი ქალი, არა მხოლოდ
საქართველოს, არამედ მსოფლიოს მაშტაბით. 1918 წლის
26 მაისს საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკის გამოცხადების
შემდეგ, საქართველოს ტერიტორიის ძირითად მაზნებში ჩატარდა საერობო
არჩევნები. ფარი-ხანუმი თბილისის მაზრაში შემავალი ოლქიდან, ყარაზაის
ოლქიდან იყო, სადაც არჩევნები ყველაზე გვიან ჩატარდა. ყარაზაის ოლქი
აზერბაიჯანული მოსახლეობა იყო დასახლებული. აღნიშნულ ოლქში ფარი ხანუმი,
როგორც დამოუკიდებელი კანდიდატი ისე იღებდა მონაწილეობას და შეძლო
მოეპოვებინა გამარჯვება და ყარაზაის ოლქიდან თბილისის სამაზრო ერობის
მეხუთე ხმოსანი გახდა 34 წლის ასაკში. მან არჩევნებში დაამარცხა წამყვანი
პარტიები სოციალ-დემოკრატები და ფედერალისტები.

ფარიხან სოფიევა 1884 წელს, საქართველოს აზერბაიჯანელებით დასახლებულ სოფელ ყარაჯალაში დაიბადა. მიუხედავად იმისა, რომ ოჯახში 5 ძმა იყო სწორედ ფარი-ხანუმი იყო ლიდერი ოჯახში, მალე კი მისი ლიდერობა ოჯახის საზღვრებს გასცდა.

მისთვის, როგორც მუსლიმი ქალისთვის ორმაგად რთული იყო იმ სტერეოტიპების დამსხვრევა, რომელიც არსებობდა ერთი მხრივ ქალებთან, ხოლო მეორე მხრივ მუსლიმ ქალებთან მიმართებით. თუმცა მან შეძლო დაემსხვრია თემში არსებული პრეჟუდიციები და სტერეოტიპები. ფარი-ხანუმი მუდამ მამაკაცების წრეში ტრიალებდა და განაგებდა სასოფლო საქმეებს. მასთან ყოველთვის დადიოდნენ რჩევის საკითხავად, იწვევდნენ სხვადასხვა დავებში შუამავლად, ტრადიციული წეს-ჩვეულებების თუ რიტუალების ხელმძღვანელად. უხუცესებიც კი ემორჩილებოდნენ და ითვალისწინებდნენ მის სიტყვებს. ფარი-ხანუმი ეწეოდა ჩიბუხს, რაც საკმაოდ უჩვეულო იყო იმ დროისათვის, ასევე იცოდა ყურანის კითხვაც და რიტუალებისას კითხულობდა კიდევ წიგნებს.

ფარი-ხანუმმა საკმაოდ დიდი წვლილი შეიტანა თემის განვითარებაში. გადმოცემების მიხედვით სწორედ მის სახელს უკავშირებენ რკინიგზის ხაზზე სადგურის მოწყობას სოფელ ყარაჯალარისათვის. ფარი-ხანუმი ქველმოქმედიც იყო, მუდამ ეხმარებდა ახალდაქორწინებულ ოჯახებს და გარდაცვლილი თანასოფლელების ობლებს. ბუნდოვანი გადმოცემით, 1910-იან წლებში მას სამეურნეო ინიციატივაც წამოუწყია, რისთვისაც სესხი სახელმწიფო ბანკიდან ჰქონია აღებული.

თუმცა შემდგომში მოვლენები არც თუ დადებითად ვითარდება. 1921 წლის საბჭოთა ოკუპაციის შემდეგ, ბოლშევიკურმა რეჟიმმა სამაზრო თვითმმართველობები - "ეროვნები" გააუქმა. ფარი-ხანუმმა საბჭოთა რეჟიმთან თანამშრომლობის გზა არ აირჩია. 1920-იანი წლების ბოლოდან კი მძიმე ბედი ერგო სოფიევების ოჯახს. კოლექტივიზაციის დაწყების შემდეგ ისინი "განაკულაკეს" და ქონება ჩამოართვეს. 1937-38 წლების მასობრივი ტერორის დროს კი ფარი-ხანუმის 3 ძმა დახვრიტეს. სიკვდილსა და გადასახლებას გადარჩენილი ფარი-ხანუმი დაობლებული ძმისშვილების აღზრდას შეუდგა, გადმოცემის თანახმად, მისი ერთ-ერთი ძმისშვილი 1951 წელს ხორბლის გაყიდვის გამო დააპატიმრეს და ორთაჭალის ციხეში ჩასვეს, ფარი-ხანუმმა კი ეს ამბავი ვერ გადაიტანა და გულის შეტევით გარდაიცვალა.

მიუხედავად ტრაგიკული დასასრულისა ისტორიამ შემოინახა საოცარი ამბავი პირველი მუსლიმი დეპუტატი ქალის შესახებ, რომელმაც სრულად დაანგრია თემში არსებული სტერეოტიპები და აჩვენა გამბედაობის საოცარი მაგალითი.

კინო, თეატრი და ქართველი ქალები

ეფემია მესხი
ნინო გამრეკელი-თორელი
ნუცა ღოღობერიძე

ეფემია მესხი

XIX საუკუნე ის ეპოქაა, როცა ქართველ ერში ნიჭისა და გემოვნების საოცარი ამოფრქვევა მოხდა. ალბათ დიდი გავლენა სწორედ ქალთა აქტივიზმა და არა მარტო საქართველოში, არამედ მსოფლიოში მიმდინარე ქალთა მოძრაობებმა იქონია.

აშკარაა, რომ XIX- დან საქართველოში ჩნდებიან დამალული ნიჭიერი, ხელოვანი ქალები. XIX-XX საუკუნეებში ქართველი ქალები ასევე საკუთარი მიღწევებით გამოირჩეოდნენ კინოშიც და ამ მხრივ საკუთარი წვლილი შეიტანეს ქართული კულტურის განვითარებაში.

პირველ რიგში უნდა აღინიშნოს ეფემია მესხი, რომელმაც თავი მოუყარა ბაქოში მცხოვრებ ქართველებს და ხელი შეუწყო ქართული დასის შექმნას.

ეფემია მესხი 1862 წლის 11 ივლისს დაიბადა ქუთაისში. 13 შვილიან ოჯახში ის მე-10 შვილი იყო. ეფემიას ბავშვობიდან იტაცებდა მუსიკა და თეატრი.

მამის გარდაცვალების შემდეგ ეფემია თბილისში ძმასთან ერთად ცხოვრობდა.

სწორედ ძმამ მსახიობმა და რეჟისორმა კოტე მესხმა გამოიყვანა პირველად ეფემია ქუთაისის სცენაზე. პარიზიდან დაბრუნებულმა კოტემ სამი პიესის -

„მარგარიტა გოტიეს“, „ადრინა ლე კუვრერის“ და „მადამ სან-ჟენის“ ქუთაისსა და თბილისში დადგმით, ეფემიასთან ერთად, ქართული თეატრის

მნიშვნელოვანი ეპოქა შექმნეს. სიცოცხლის მანძილზე ეფემიამ 200-მდე როლი განასახიერა.

თუმცა მისი მოღვაწეობა მხოლოდ საქართველოს ფარგლებს არ მოიცავდა, განსაკუთრებული წვლილი მიუძღვის ქართული კულტურის განვითარებაში საზღვრებს გარეთ. ბაქოში ეფემიან ხელი შეუწყო ქართული სასცენო ხელოვნების განვითარებას. სწორედ ეფემიან შეძლო თავი მოეყარა და გაეერთიანებინა ბაქოში მყოფი ქართველი ახალგაზრდები, ასე შექმნა ქართული კლუბი და თეატრი, სადაც ყოველ სეზონში იმართებოდა წარმოდგენები. თუმცა ის არა მარტო ნიჭიერი მსახიობი იყო, არამედ საზოგადო მოღვაწეც, რომელიც აქტიურად იბრძოდა ქართული კულტურის, თეატრის განვითარებისათვის. ერთი პერიოდი მსახიობმა ქალმა ძალები ლიტერატურაშიც მოსინჯა და ქართულად თანრგმნა ფრანგული “პეპისტოლე” რომელიც დროებაში გამოქვეყნდა. სწორედ მაშინ ურჩია აკაკი წერეთელმა ახალგაზრდა ქალს ბევრი ეწერა და ეთარგმნა, რადგან შესაძლოა შენგან კარგი მწერალი ქალი გამოვიდესო.

ასევე თეატრის დაარსების გარდა ეფემია მესხი იყო ქართველი ქალების პირველი საზოგადო ორგანიზაციის ჩამოყალიბების ინიციატორი.

თეატრი მისთვის ბევრად მეტი იყო ვიდრე განსახიერებელი როლები, ის აღნიშნავს კიდევ: *“ჩვენს თეატრს დიდი მნიშვნელობა აქვს, ხალხის თვითგაცნობიერებისათვის, გარდა კულტურული მნიშვნელობისა, ის წარმოადგენს, თუ შეიძლება ასე ვუწოდოთ, თავდაცვის იარაღს ნაციონალური თვითშეგნებისა”.*

ნინო გამრეკელი- თორელი

ეფემიას აქტივიზმმა და ბაქოში სასცენო ხელოვნების განვითარებამ ხელი შეუწო კიდევ ერთ ქართველ ქალს მოეხდინა საკუთარი თავისა და შესაძლებლობების რეალიზაცია. სწორედ პირველი ქართველი რეჟისორი ქალი, ნინო გამრეკელი-თორელი ედგა სათავეში ქართულ დასსა და თითქმის იმ პერიოდში ბაქოში გამართულ ყველა კულტურულ ღონისძიებას.

ნინო გამრეკელი-თორელმა თავდაპირველად განათლება ქუთაისის ქალთა გიმნაზიაში მიიღო, შემდეგ კი 1898 წელს გამრეკელების ოჯახი საცხოვრებლად გადავიდა ბაქოში და იქ გააგრძელა განათლების მიღება, შემდგომ კი მოღვაწეობაც. 1900-1909 წლებში ბაქოს ქართულმა დასმა ნინო გამრეკელ-თორელის რეჟისორობით მაყურებელს უჩვენა 65 პიესა, მათ შორის 28 გადმოქართულებული იყო. სარეჟისორო მოღვაწეობასთან ერთად ნინო წარმოდგენებშიც მონაწილეობდა. საზოგადოებრივი მოღვაწეობის თვალსაზრისით ასევე აქტიურად იღებდა მონაწილეობას წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების განვითარებაში. ბაქოში სწორედ მისი დიდი ინიციატივით გაიხსნა ქართული სკოლა, ამავე სკოლაში 1909 წლიდან ერთ-ერთი პირველი მასწავლებელი იყო. სკოლა კი ძირითადად ბაქოს ქართული დასიდან შემოსული თანხით ფინანსდებოდა. ნინოს ინიციატივითვე ჩამოყალიბდა ქართულ ქალთა წრე. ნინოს ინიციატივით ეწყობოდა სკოლაში ბავშვებისათვის წარმოდგენები.

ბაქოში მრავალწლოვანი მოღვაწეობის შემდეგ 1910 წელს რეჟისორმა დატოვა ბაქო და სამშობლოში დაბრუნდა. სხვადასვა დროს იგი იყო ბათუმის, ქუთაისის თეატრების რეჟისორი და მსახიობი, ასევე მუშაობდა რუსთაველის სახელობის სახელმწიფო თეატრში.

ნუცა ღოღობერიძე

შეუძლებელია ორიოდ სიტყვით არ ავღნიშნოთ ახალგაზრდა კინორეჟისორი ქალი ნუცა ღოღობერიძე, რომელმაც საკმაოდ რთული პერიოდები გადაიტანა.

ნუცა ღოღობერიძე იყო პირველი კინო-რეჟისორი ქალი საქართველოში. ნუცა 1902 წლის 25 ოქტომბერს, საინგილოს სოფელ კახში დაიბადა.

მოგვიანებით ოჯახთან ერთად თბილისში გადმოვიდა საცხოვრებლად.

დაამთავრა თბილისის გიმნაზია. ჩააბარა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ფილოსოფიის ფაკულტეტზე, ხოლო შემდეგ, 1923–1925 წლებში, სწავლა იენის (გერმანია) უნივერსიტეტში გააგრძელა.

გერმანიიდან დაბრუნებული, 25 წლის ასაკში ნუცა ღოღობერიძე გახდა პირველი რეჟისორი ქალი საქართველოში და მხატვრული ფილმების დამდგმელი პირველი ქალი საბჭოთა კავშირში. სულ სამი ფილმის გადაღება მოასწრო. პირველი დოკუმენტური ფილმი მან გადაიღო მიხეილ კალატოზიშვილთან ერთად, სახელწოდებით “მათი სამეფო” რომელშიც გამოყენებული იყო იმდროინდელი ნოვატორული „კონტრასტული მონტაჟის“ სტილი. ნუცას მეორე ფილმი იყო “ბუბა”. ფილმის მხატვარი იყო დავით კაკაბაძე. ეს იყო იმ დროისათვის გავრცელებული დოკუმენტურ-პროპაგანდისტული ფილმი ნათამაშები სცენებით, რასაც მაშინ “კულტურფილმს” უწოდებდნენ და რაც თავისი სააგიტაციო და საგანმანათლებლო ფუნქციის გამო, მეორე მსოფლიო ომის ბოლომდე საოცრად პოპულარული ჟანრი იყო კინოში.

1932-33 წლებში გადაიღო მხატვრული ფილმი “უქმური”, რომელიც 1934 წლის ბოლოს გამოვიდა ეკრანებზე. სწორედ ეს იყო პირველი ქართული და ამავე დროს პირველი საბჭოთა მხატვრული ფილმი, რომელიც გადაღებულ იქნა რეჟისორი ქალის მიერ.

სამწუხაროდ ხანმოკლე აღმოჩნდა მისი მოღვაწეობა რადგან 1937 წელს, დაპატიმრეს მისი მეუღლე, პარტიულ მუშაკი ლევან ღოღობერიძეს, და მალე ნუცა ღოღობერიძეც, როგორც სამშობლოს მოღალატის ცოლი. 10 წელით გადაასახლეს სამშბლოდან. გადასახლებიდან დაბრუნებულს კი აღარ უცდია კვლავ კინოშ დაბრუნება.

ქეთევან სოკოლოვა-ქერდიანი

ქალები XX საუკუნიდან კიდევ უფრო აქტიურად ირჩევენ პროფესიებს, რომლებიც მანამდე მხოლოდ კაცის პროფესიად აღიქმებოდა. ამის კარგი მაგალითი კი პირველი ქართველი დიპლომირებული არქიტექტორი ქალი ქეთევან სოკოლოვა-ქერდიანი, რომელიც სიცოცხლის ბოლომდე აქტიურ საზოგადოებრივ მოღვაწეობას ეწეოდა.

1922 წელს ქეთევანმა გიმნაზიაში სწავლა დაამთავრა და პოლიტექნიკურ ინსტიტუტში შევიდა, სადაც არქიტექტურის ფაკულტეტზე დაიწყო სწავლა. ჯერ კიდევ სტუდენტობისას დაიწყო პროექტებზე აქტიურად მუშაობა.

ქეთევანის ეკუთვნის: გერმანული სააქციო – სამშენებლო საზოგადოების “ალტებაუაგის” დაკვეთით ვილა სპარსეთის დიდებულისთვის; პირველ ჩაის ფაბრიკა ჩაქვში; ძირითადად ქეთევანი აპროექტებდა საცხოვრებელ სახლებს, ადმინისტრაციულ შენობებს, სოფლებს და ა.შ. მისი პროექტების უმეტესობა განხორციელებული და სისრულეშია მოყვანილი. მნიშვნელოვანია მისი წვლილი ქართული ეროვნული არქიტექტურის განვითარებაში.

მიუხედავად მის მიერ განხორციელებული მრავალი პროექტისა ქართველი არქიტექტორი ქალი ნაკლებად არის მოხსენიებული საბჭოურ გამოცემებში, რაც სავარაუდოდ იმ დროს არსებული დამოკიდებულების ბრალია, რომელიც ჯერ კიდევ მყარად არსებობდა საზოგადოებაში ქალთა მიმართ.

ნინო წერეთელი პირველი მოქანდაკე ქალი

კიდევ ერთი ქალი, რომელმაც იმ დროისათვის ქალისათვის შეუფერებელი პროფესია აირჩია ნინო წერეთელი იყო. სამხატვრო აკადემიის ქანდაკების კლასის არჩევა ქალის მიერ, თანაც მე-20 საუკუნის 20-იან წლებში, უცნაურობად მიიჩნეოდა. მაშინ მოქანდაკეობას „ქალურ პროფესიად“ არავინ აღიქვამდა, ნინო წერეთელმა კი სწორედ ეს პროფესია აირჩია და იაკობ ნიკოლაძის კლასში აღმოჩნდა. ნინო წერეთელი ნამდვილად იყო თამამი და გაბედული ქალი ეს კარგად ჩანდა მის ნამუშევრებშიც. ნინო წერეთლის ნათლად გამოხატული ინდივიდუალიზმი და შემოქმედებითი სითამამე ეპოქის სტერეოტიპებს ამსხვრევდა. მისი პირველი ნამუშევარი ბარელიეფი იყო, რომელზეც მამაკაცი გამოსახა. 1927 წელს ქალის ტორსი გამოაქანდაკა. მაშინ, შიშველი ქალის სხეულის ქანდაკების კულტურა მიღებული არ იყო. ამით თამამი ნაბიჯი გადადგა. იმ დროისათვის ეს ძალიან თამამი ნაბიჯიც კი იყო - ადამიანურობით და ინტიმურობით სავსე ქანდაკების გამოჩენა მონუმენტალიზმის ეპოქაში. ვისი ნატურა გამოიყენა მუშაობის პროცესში, არავინ იცის. მიუხედავად იმისა, რომ ნინო წერეთელი 1939 წელს 37 წლისა გარდაიცვალა, მან მაინც შეძლო დიდი მხატვრული მემკვიდრეობის დატოვება, მაგრამ ამასთანავე უნდა აღინიშნოს, რომ დღეს-დღეობით ისი ბევრი ნამუშევარი დაკარგულია.

ქართველი ქალები ევროპაში

ბარბარე (ვარა) ყიფიანი

ნინო ყიფიანი

1870-იანი
წლები

ბარბარე (ვარა) ყიფიანი

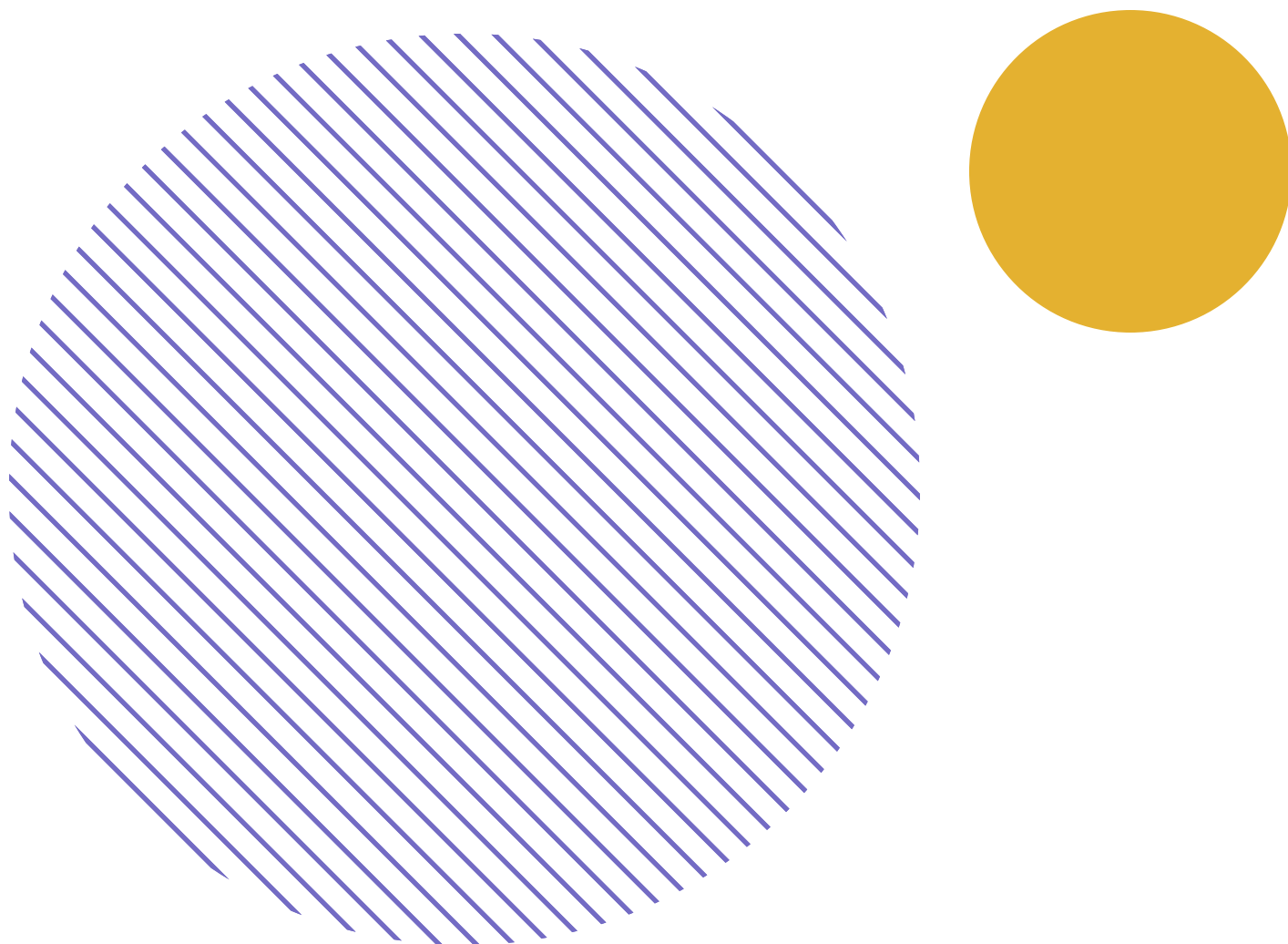
ბარბარე (ვარა) ყიფიანი დაიბადა 1879 წლის 4 თებერვალს ქუთაისში ქართველი საზოგადო მოღვაწის, თავადაზნაურთა წინამძღოლის, დიმიტრი ყიფიანის უფროსი ვაჟის, ნიკოლოზ ყიფიანის ოჯახში. ოჯახი ყოველთვის დიდ

ყურადღებას აქცევდა განათლებას, რამაც შესაძლებლობა მისცა ახალგაზრდა გოგონას მიეღო მაღალი ხარისხის განათლება. სწავლა ჯერ სამშობლოში, თბილისის წმინდა ნინოს სასწავლებელში დაასრულა შემდეგ კი მამასთან, ბელგიაში გაემგზავრა, სადაც 1902 წელს ბრიუსელის უნივერსიტეტში სამედიცინო ფაკულტეტზე ჩაირიცხა.

ბარბარე ყიფიანი გამოირჩეოდა შრომისმოყვარეობით სწავლაში, როგორც წარჩინებულ სტუდენტს, საშუალება მისცეს, მონაწილეობა მიეღო ბრიუსელში გამართულ ფიზიოლოგთა საერთაშორისო კონგრესზე, სადაც მისმა მოხსენებამ ევროპულ მეცნიერებზე დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა. ბარბარე ყიფიანი, როგორც მეცნიერი ფიზიოლოგი, დაჯილდოებულია სხვადასხვა ქვეყნის სიგელებით, ვერცხლისა და ოქროს მედლებით. იყო რამდენიმე სამეცნიერო პრემიის ლაურეატი. ბარბარე ლექციებს კითხულობდა როგორც ბრიუსელის, ასევე პარიზისა და ჟენევის უნივერსიტეტებში. ბარბარეს შესახებ წერდნენ ევროპული გამოცემებიც. აღსანიშნავია, რომ სწავლისას საფასურის გადაუხდელობის გამო უნივერსიტეტიდან გარიცხვა ემუქრებოდა, სათავადაზნაურო ბანკის დამაარსებლის დიმიტრი ყიფიანის შვილიშვილს თავადაზნაურობამ კი უარი უთხრა სტიპენდიაზე. საბედნიეროდ მისი სწავლა პოლონელმა პროფესორმა ქალბატონმა დააფინანსა.

ბარბარე ყიფიანი სამეცნიერო ნაშრომების გარდა, ევროპაში გაბნეულ ქართული ხელოვნების ნიმუშებსაც ეძებდა, რათა ეროვნული განძი არ დაკარგულიყო. მან 1910 წელს ბრიუსელის საერთაშორისო მუზეუმში, მსოფლიოს ხალხთა ისტორიისა და ეთნოგრაფიის ქართული სექცია დააარსა. რასაც დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა საზღვარგარეთ ქართული სულიერებისა და კულტურის პოპულარიზაციისათვის. გარკვეული ხნის შემდეგ სამშობლოში დაბრუნდა, ეწეოდა ნაყოფიერ პედაგოგიურ და საზოგადოებრივ-კულტურულ მოღვაწეობას, ასწავლიდა ფრანგულ ენას თბილისის ქართულ სათავადაზნაურო გიმნაზიაში, ქალთა მე-5 გიმნაზიაში, იუნკერთა სამხედრო სასწავლებელში, მსახურობდა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის წიგნსაცავის გამგის, აკაკი შანიძის თანაშემწედ;

ბარბარეს მიერ აღმოჩენილ და შენახულ იქნა უნიკალური ნივთები, რომელიც ქართული არქივის შემადგენელ ნაწილად იქცა.

ნინო ყიფიანი

ბარბარე არ იყო ერთადერთი წარმატებული ქალი ყიფიანების ოჯახში ასევე აღსანიშნავია ნინო ყიფიანი, რომელმაც ბრიუსელში დაამთავრა იურიდიული ფაკულტეტი და პირველი იურისტი ქალი გახდა რუსეთის იმპერიაში.

ნინო აქტიურად იყო ჩართული ეროვნულ-გამათავისუფლებელ მოძრაობაში. ასევე იყო ჩართული ქალთა საზოგადოებრივ საქმიანობაში. მას ეკუთვნის ნაშრომი “ქართველი ქალების მოღვაწეობის მიმოხილვა”. ნინო ყიფიანის ინიციატივით დაარსდა პირველი სკოლა და ბიბლიოთეკა ქვიშხეთში, მისივე თაოსნობით ეწყობოდა უფასო სახალხო წარმოდგენები, რომელიც ამასთანავე საგანმანათლებლო ხასიათსაც. ნინომ გახსნა არაერთი უფასო სკოლა, სადაც ღარიბ ბავშვებს შესაძლებლობა ჰქონდათ მიეღოთ განათლება. ასევე იბრძოდა საქართველოში აჭარაში მცხოვრები მუსლიმი ქალების განათლების უფლების მოპოვებისათვის. განსაკუთრებით აღსანიშნავია ნინოს აქტივიზმი, რომელმაც აჩვენა, რომ ერთნაირად მნიშვნელოვანი და აუცილებელი იყო ცვლილებების განხორციელება სოფლებშიც, ისევე როგორც ქალაქებში. სწორედ სოფლების და იქ მცხოვრები ხალხის განათლების ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფისაკენ იყო მიმართული ნინოს აქტივიზმი.

"ჩვენს ეროვნულ წინსვლისთვის არის საჭირო პროგრამის შედგენა. ასეთ პროგრამის გამორკვევა კონგრესის საშუალებით უნდა მოხდეს. კონგრესში უნდა მიიღოს მონაწილეობა ყველა ერის, ყველა პარტიების წარმომადგენლებმა..."

ბაბო (ბარბალე) ბაგრატიონი- დავითაშვილი

საქართველოს ეროვნულ არქივში შემორჩენილია პირველი ქართველი ფოტომოდელის ფოტო, ეს ბაბო (ბარბალე) ბაგრატიონი-დავითაშვილია, ბაბო 1870 წელს დაიბადა, სამეფო გვარის შთამომავალს იმ დროისთვის საუკეთესო განათლება ჰქონდა მიღებული. როგორც ცნობილია, ბარბალე შესანიშნავად ფლობდა უცხო ენებს და პეტერბურგში სწავლისას იქ მყოფ ქართველ სტუდენტებს აქტიურად ეხმარებოდა. ბაბო რეკლამას უკეთებდა იმ დროისთვის უნიკალურ ქართულ ბრენდს, სარაჯიშვილის კონიაკს. გადმოცემის თანახმად, ფოტოგრაფს ბაბოზე შემთხვევით არ შეუჩერებია არჩევანი, რადგან ის იმდენად ლამაზი იყო, რომ მისი გარეგნობა და მზერა საოცარ ნდობას იწვევდა. სწორედ ამ მზერით და სანდომიანი სახით კიდევ უფრო მეტი მომხმარებელი უნდა მიეზიდა და ისინი პროდუქციის უმაღლეს ხარისხში დაერწმუნებინა. არაერთ კაცს მოსწონდა ბაბო, ამბობენ, აკაკი წერეთელს ის სარძლოდაც კი მოსწონებია... ბაბოს კი იმ დროისთვის მეტად პოპულარული დათა მიქელაძე უყვარდა, თუმცა მისი სიყვარული ცალმხრივი იყო. მას შემდეგ, რაც დათამ ბაბოს სიყვარული უარყო და სხვა ქალზე დაქორწინდა, ქალმა ყველა თაყვანისმცემელის სიყვარულზე უარი თქვა და არავის მისთხოვდა, 1917 წელს კი 45 წლის ასაკში გარდაიცვალა.

ელენე დარიანი

ქალთა მოღვაწეობა პოეზიაში განსაკუთრებით მე-20 საუკუნის დასაწყისიდან გაძლიერდა. სწორედ ამ პერიოდს მიეკუთვნება ქართული ლიტერატურული ისტორიის განსაკუთრებული მოვლენა - ელენე დარიანი, რომლის სახელმა პირველად 1915 წელს გაიჟღერა. ელენე დარიანის ფენომენი თავიდანვე საინტერესო და სკანდალურ მოვლენად იქცა, რაც არა მხოლოდ მისმა იდემალებამ, არამედ შემოქმედებამაც განსაზღვრა. დარიანი პირველი ქალი იყო, რომელიც თავის ლექსებში პირველად შეეხო ქალის სხეულს, ემოციებსა და განცდებს, მის სექსუალობას და ეს ყველაფერი რომანტიკული გრძნობების პრიზმაში წარმოაჩინა. ვინ იყო სინამდვილეში ელენე დარიანი? 1950-იანი წლების ბოლოდან მოყოლებული, მიიჩნეოდა, რომ დარიანი ცნობილი ქართველი პოეტი, პაოლო იაშვილი იყო, უფრო სწორად კი, მისი ლიტერატურული გარდასახვა. პაოლო იაშვილი, საბჭოთა ტოტალიტარულმა რეჟიმმა შეიწირა და 1937 წელს მან სიცოცხლე თვითმკვლელობით დაასრულა. იაშვილის პირველ კრებულში, რომელიც მაშინდელმა საბჭოთა ლიტერატორებმა შეადგინეს, გამოჩნდა 1915-1923 წლებში დაწერილი 14 ლექსი “დარიანული ციკლის” სახელწოდებით, რომელშიც ელენე დარიანის ლექსები გაერთიანდა. 1990-იან წლებამდე ერთმნიშვნელოვნად მიიჩნეოდა, რომ ამ ლექსების ავტორი პაოლო იაშვილია, რომელიც იშვიათი ნიჭით, შემოქმედებითა და ტრანსფორმაციული სიზუსტით აღწერდა ქალურ გრძნობებსა და განცდებს.

ელენე დარიანის არქივში შემორჩენილი წერილების მიხედვით, ირკვევა, რომ პაოლოსა და ელენეს შორის მძაფრი სასიყვარულო გრძნობა არსებობდა, წერილების მიხედვით ირკვევა, რომ შეყვარებულმა ელენემ პაოლოს ოსკარ უაილდის გმირის მიხედვით დორიანი უწოდა, საპასუხოდ კი სატროფომ მას დარიანი დაარქვა.

ელენე დარიანი საზოგადოებამ ამორალურად შერაცხა - “ელენე დარიანი საშიშია, მას ტემპერატურა აწეული აქვს. სულიერი საუნჯე დარიანს არ გააჩნია. მას არ მოეპოვება ქალური მოკრძალება და სინაზე” - წერდა იმდროინდელი პრესა. პორნოგრაფიულად შერაცხულ ლექსებზე მაშინდელ პერიოდიკაში აღშფოთებულ კრიტიკასთან ერთად პაროდები და კარიკატურებიც გაჩნდა, ბევრი მიიჩნევდა, რომ მსგავსი ლექსები ქართველი ქალისთვის შეუფერებელი იყო და ეწინააღმდეგებოდა ქალის ბუნებას.

ელენე დარიანის ლექსებმა ვერ მომავალში ჰპოვა აღიარება, ვინაიდან მას ტოტალიტარულ სახელმწიფოში უხდებოდა ცხოვრება, სადაც ადამიანის, განსაკუთრებით კი ქალის, სექსუალობის კონტროლი და რეპრესირება იდეოლოგიისა და პრაქტიკის შემადგენელი ნაწილი იყო. ამ პერიოდში, ქალი ავტორების განდევნა, მარგინალიზაცია და უარყოფა ლიტერატურული სივრციდან ჩვეულებრივი მოვლენა იყო.

ამ პატრიარქალურ შევიწროებას თან ერთვოდა რეჟიმის პოლიტიკური რეპრესიებიც.

ტოტალიტარულმა სახელმწიფომ ქალთა მიმართ სპეციფიკური პოლიტიკა აირჩია. მართალია, ისინი ფიზიკურად არ გაანადგურა, თუმცა მათ ხმა წაართვა. როგორც ფემინისტი და პოეტი კატო მიქელაძე აღნიშნავდა, სახელმწიფომ მწერალი ქალები “ხელოვნურად დაამუნჯა.” მართლაც, მწერალი ქალების დიდი ნაწილი იძულებული გახდა ფიზიკური გადარჩენის სანაცვლოდ “დამუნჯებულიყო”

პირამიდები

იქ, სადაც სდუმან პირამიდები
მზის ქორწილის დროს მე დავწვები მზისფერ სილაზე,
იქ, სადაც სდუმან პირამიდები
შენ მომინდები,
შენი თვალები, შენი მკლავები, შენი სინაზე.
შენ მოგაფრენს ცხენი არაბული,
თვალებ დანაბული,
საყვარელ ხელებს მივეცემი როგორც ნაბ საწოლს
და შენ დამკოცნი ვით დედოფალს, ვით მონას და ცოლს.
ტკბილი იქნება ცხელ სილაზე ჩვენი თამაში
მზიურებს მაშინ
არაფერი მოგვაგონდება...
პირამიდებში ატირდება ლოდინით რაში
ღურჯ სფინქსთან მივა, დიდხანს უცქერს და
დაღონდება.
სილიან ტანით მდინარისკენ გავეშურებით
მწვანე ტალღებში დავამშვიდებთ ჩვენს ვნებას ალურს;
გამოფხიზლდება შენი რაში სფინქსის ყურებით,
დაუნწყებს ძებნას უდაბნოში თავის სიყვარულს.

*ელენე დარიანი
1915 წელი*

მარიამ გარიყული

თეატრალურ მოღვაწეობას მარიამ გარიყული თბილისსა და ქუთაისში ეწეოდა. ფსევდონიმი გარიყული თეატრიდან წასვლის შემდეგ შეარჩია, როცა ლიტერატურულ საქმიანობას შეუდგა.

1912 წელს “საქართველოს მოამბეში” მოთხრობა “სარდაფი” გამოაქვეყნა. თანამშრომლობდა საბავშვო გამოცემებთან. მისი მემუარული ნაწარმოები “განვლილი გზა” მწერლის ცხოვრებას, ასევე სხვადასხვა ლიტერატურულ პორტრეტს ასახავს.

ქალებო შევერთდეთ!

გაზეთი "ხმა ქართველი ქალისა" #1,
5 აპრილი, 1917

ავტორი: მარიამ გარიყული

"მოგიწოდებთ ქალებო ქალთა საკითხის გარშემო, ვისაც დაჰკოდი გული თვისის უუფლებობით, არა მარტო პარლამენტის სკამზე დაუჯდომლობით, არამედ უფრო ახლოს გეტყვით: ვისაც დაჰკოდი გული თქვენივე ოჯახში, ქმარისაგან, მამისაგან, ძმისაგან. ვისაც თვის საკუთარ ნაწილ-გულევ ნაამაგარ ოჯახში არ ჰქონია თანასწორი ხმა, თავისუფალი კუნჭული გადმოგელვარა ცრემლი, თვის საკუთარ, დედაკაცის უბედურებით სავსე ხვედრის ჭირ-ვარამზე, მოგიწოდებთ ყველას შევერთდეთ ქალთა სწორუფლებიანობის დროშას"

მონაზონი ელისაბედ ბეჟანიძე

სტამბოლის ქართველ კათოლიკეთა ეკლესიასთან არსებული დედათა მონასტრის მონაზონი ელისაბედ (ანა) ბეჟანიძე დაიბადა 1879 წელს ქალაქ ბათუმში.

ელისაბედი ვი წლის განმავლობაში იყო სტამბოლის ქართველ კათოლიკეთა ეკლესიასთან არსებული დედათა მონასტრის წინამძღვარი და მონასტერთან არსებული ქალთა ქართულ–ფრანგული სასწავლებლის ხელმძღვანელი. იგი უანგაროდ ემსახურებოდა ოსმალეთში გახიზნული ქართველების ეროვნული თვითმყოფადობის შენარჩუნების საქმეს. აქტიურად მონაწილეობდა მონასტერში დაფუძნებულ ქართული კულტურის კლუბში აწყობდა საღამოებს, სადღესასწაულო შეხვედრებს, ერთმანეთთან აკავშირებდა ქრისტიან და მუსლიმ ქართველობას, აცნობდა მათ ქართული კულტურის მიღწევებს.

საქართველოს დამოუკიდებელი დემოკრატიული რესპუბლიკის გამოცხადების შემდეგ, ელისაბედ ბეჟანიძემ გადაწყვიტა ახალციხესა და ბათუმში ქალთა სასწავლებლების გახსნა. ამ მიზნით, 1920 წლის მაისში მან კიდევ იმოგზაურა საქართველოში და თავისი გადაწყვეტილება გააცნო საქართველოს მთავრობას და თანხმობაც მიიღო. მაგრამ მისი ოცნებები მალევე გაანადგურა საქართველოში შექმნილმა პოლიტიკურმა ვითარებამ და ბოლშევიკური მმართველობის დამკვიდრებამ.

ფადიკო გოგიტიძე

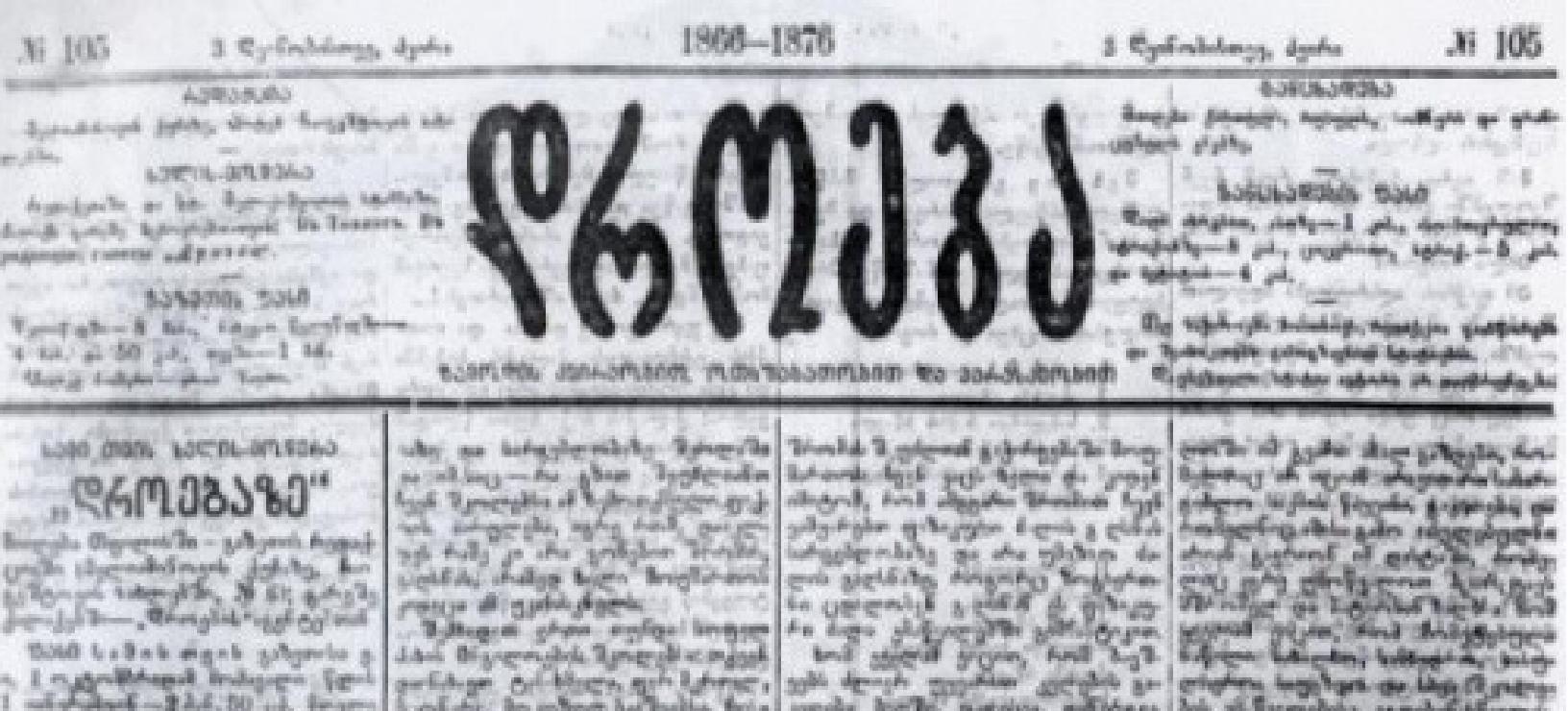
ფადიკო გოგიტიძე პირველი ქართველი მფრინავი ქალია. იგი 1916 წელს ქობულეთში დაიბადა. 1936 წელს დაამთავრა თბილისის საფრენოსნო სკოლა. როგორც გაზეთი “საბჭოთა აჭარა” 1936 წლის აგვისტოს ნომერში წერდა, ფადიკო გოგიტიძეს საფრენოსნო საქმე ერთ წელში უნდა შეესწავლა: „ერთ წელში უნდა დაუფლებოდა მანქანის მართვას. ერთ წელში უნდა გამხდარიყო მფრინავი... ჯერ ერთი წელი არ იყო მოთავებული, რომ ფადიკო გოგიტიძე უკვე დამოუკიდებლად ფრენდა, დამოუკიდებლად მართავდა ფოლადის შევარდენს, მართავდა საოცარის სიზუსტითა და სილამაზით“.

ფადიკო გოგიტიძემ თბილისის საფრენოსნო სკოლის დამთავრების შემდეგ მუშაობა დაიწყო ბათუმის აეროკლუბში ინსტუქტორად. ბათუმში აეროკლუბი მოსახლეობის მიერ ნებაყოფლობით შეგროვებული თანხებით მოეწყო. აქ ხდებოდა მფრინავთა, პლანეტართა, პარაშუტისტთა და ავია-მოდელისტთა კადრების მომზადება „წარმოებიდან მოუწყვეტლად“.

როგორც ისტორიიდან ირკვევა, ფადიკომ არაერთი კარგი მფრინავი გამოზარდა, რომელთა შორისაც ბევრმა თავი გამოიჩინა მეორე მსოფილი ომში.

ფადიკო გოგიტიძე 24 წლის ასაკში დაიღუპა ბათუმში საცდელი ფრენისას, ყოფილი აეროდრომის ტერიტორიაზე.

2013 წელს ბათუმის აეროპორტის შესასვლელთან გადაიტანეს მისი ბიუსტი. ბათუმში არის მისი სახელობის ქუჩაც.

პირველი ექიმი ქალი პელაგია ნაცვლიშვილი

დაიბადა ქ. თბილისში. იგი იყო პირველი ქართველი ექიმი ქალი და ქართველ ქალთაგან ერთ-ერთი პირველი, ვინც ფეფო ელიოზიშვილთან, კეკე მელიქიშვილთან და მარიამ წერეთელთან ერთად, სასწავლებლად შვეიცარიაში გაემგზავრა. ეს იყო ნიკო ნიკოლაძის მცდელობის შედეგი - თბილისისა და ქუთაისის ქალთა სასწავლებლების საუკეთესო მოსწავლეები განათლების მისაღებად ევროპაში გაეგზავნა.

1871-1878 წლებში ციურიხის უნივერსიტეტის სამედიცინო ფაკულტეტზე სწავლობდა. აქტიურად იყო ჩართული ქართველ სტუდენტთა საზოგადოება „უღელის“ საქმიანობაში, რომელიც მათ ნიკო ნიკოლაძის, გიორგი წერეთლისა და სერგი მესხის ხელმძღვანელობით დააარსეს.

პელაგია ნაცვლიშვილმა, რომელიც ევროპაში სასწავლებლად ოჯახთან ერთად იყო ჩასული, უსახსრობის გამო, სამშობლოში დაბრუნება ვერ შეძლო და ციურიხში ექიმად დაიწყო მუშაობა. მძიმე სენით - ტუბერკულოზით დაავადების გამო, იგი 1878 წლის 31 მაისს გარდაიცვალა და დაკრძალულია ციურიხში.

გაზეთი "დროება" # 138, 12 მკათათვე, 1878

პელაგია ნაცვალოვი ნეკროლოგი

"მაისის თვრამეტს გარდაიცვალა ციურიხში ყველა მისი ნაცნობის დიდად სამწუხაროდ პელაგია ნაცვალოვი. ამ ქალმა ადრე გაიგო ქალების საზიზღარი დამოკიდებული მდგომარეობა და გადანწყვიტა ან თავი დაახწიოს ამ მდგომარეობას და ან თან გადაჰყვეს. ამ აზრით წავიდა ის ამ ექვსი წლის წინათ სამზღვარ გარეთ და ყველა მისი ნაცნობები დაამტკიცებენ, რომ განსაკუთრებული ენერგიით მიჰყო სწავლას ხელი..."

ერთხელ ერთმა დაახლოვებულმა ნაცნობმა უთხრა იმას ჩემო, (მიცვალეხელს ასე ეძახოდნენ), რა კი აგრე გულით და სულით მოგინდომებია სწავლის შესრულება პატარა ხანს მაგ შენს გულკეთილობას მოუკელი, მატერიალურად სხვებს კი ნუ ეხმარები, შენსავ თავს დაეხმარე. ჯერ შენს მიზანს მისწვდი და მერე გააკეთე რაც კეთილი საქმე გინდოდეს. აი იმან რა უპასუხა ეს იმას ემსგავსება, რომ ვინმემ თქვას ჯერ სხვებს გავქურდავ, გამდიდრდები და მერე გაჭირვებულებს დავეხმარები. არა ჩემო მეგობარო, მე მატერიალური ნაკულევანება არ მაშინებს, იმდენი ყოველთვის მაქვს, რომ კუჭის ცარიელობამ სწავლაში არ დამაპრკოლოს და თუ ყველაგვარ შეძლებას მოკლებული ვარ ეს უფრო გულ-და-გულ მამუშავებს, რომ ჩქარა ჩემი სწავლით მეტი შევიძინო და მეტის გაკეთებაც შემეძლოს..."

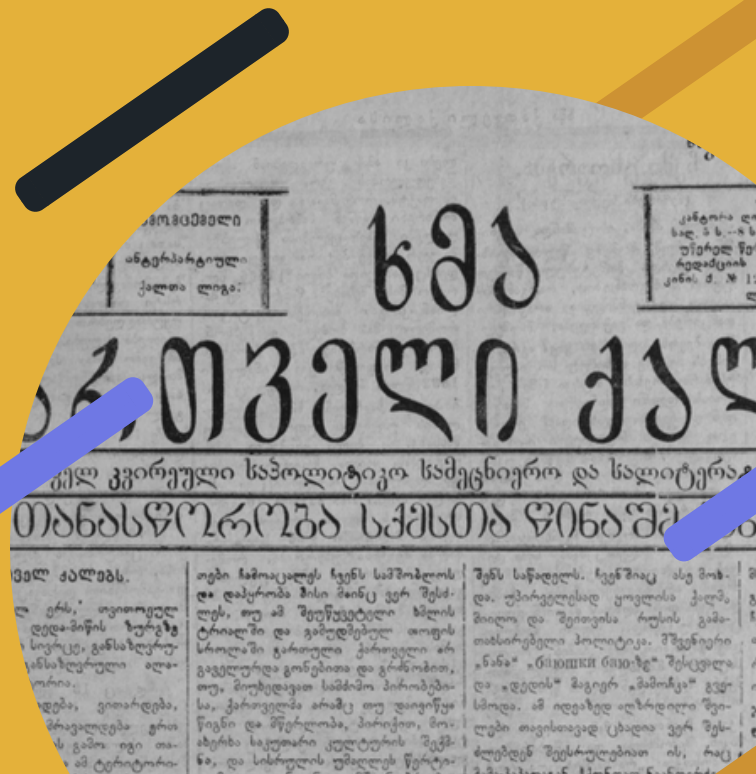

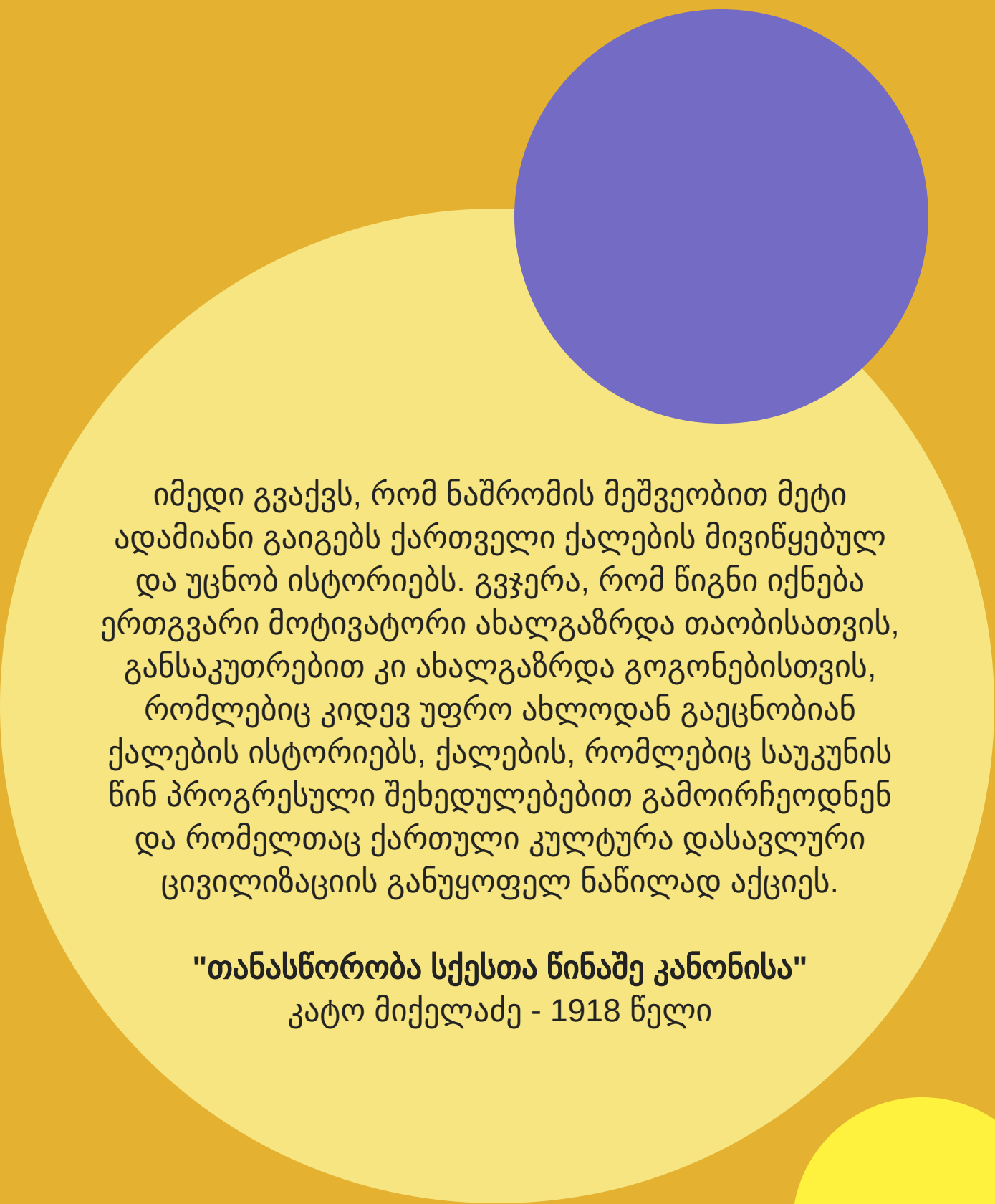
ჩვენს ნაშრომს რუდოლფ იერიנגის სიტყვებით დავასრულებთ, რომლითაც დავიწყეთ. "მიზანი უფლებისა არის მშვიდობა, საშუალება კი ამ მიზნის მისაღწევად არის ბრძოლა. სანამ უფლება იძულებულია მზად იყოს უსამართლობის მოსაგვარებლად – და ეს კი ასე იქნება, სანამ ქვეყანა არსებობს, – მანამდე ბრძოლა მისთვის აუცილებელია. ყოველი უფლება ქვეყანაზე ბრძოლით მოპოვებულია, ყოველი მნიშვნელოვანი სიტყვა უფლებისა დამყარებულია მათთან ბრძოლით, ვინც მისი წინააღმდეგი იყო. ყოველი უფლება ხალხისა თუ კერძო პირისა თხოულობს მარად მზად ყოფნას მის დასაცავად. უფლება მართო აზრი კი არ არის – იგი ცოცხალი ძალაა. ამიტომაც მართლმსაჯულების ქაღალმერთს ერთ ხელში უჭირავს სასწორი, მეორე ხელში ხმალი: სასწორი წონის უფლებას, ხმლით კი ამყარებს და იცავს მას. ხმალი უსასწოროდ წმინდა ძალადობაა, ხოლო სასწორი კი უხმლოთ არის უძლეურება უფლებისა."

როგორც ნაშრომიდან ჩანს, XIX-XX საუკუნეების საქართველოში ქალებმა აქტიურად დაიწყეს ბრძოლა უფლებებისათვის, ბრძოლის გზა წინააღმდეგობებით აღსავსე იყო, თუმცა მათმა გამბედაობამ და მიზნისაკენ სწრაფვამ შედეგი გამოიღო. მნიშვნელოვანია ისტორიის გააზრება და ცოდნა, განსაკუთრებით მაშინ თუ ის სავსეა გამბედაობისა და ბრძოლის საოცარი მაგალითებით.

გამოყენებული მასალა

- <https://gfsis.org/files/my-world/17/8.pdf>
- <https://www.radiotavisupleba.ge/a/nino-tsereteli-qali-moqandake/28601176.html>
- <https://eurasianet.org/s/the-worlds-first-democratically-elected-muslim-woman-was-from-georgia>
- თამარ ცხადაძე. ვის ეშნია ფემინიზმის საქართველოში. გვ 12. 2014 წელი.
- შესავალი თანამედროვე აზროვნებაში. გვ 270. წიგნი 1. 2014 წელი.
- <https://sites.google.com/site/extremesportalinism/home/alpinizmi-sakartveloshi/aleksandra-japaridze-pirveli-kartveli-alpinisti-kali>
- <http://nateba.websail.net/biographies/363-gamrekel-toreli>
- <http://nateba.websail.net/biographies/361-meskhi-ef>
- https://ka.wikipedia.org/wiki/%E1%83%9C%E1%83%A3%E1%83%AA%E1%83%90_%E1%83%A6%E1%83%9D%E1%83%A6%E1%83%9D%E1%83%91%E1%83%94%E1%83%A0%E1%83%98%E1%83%AB%E1%83%94
- https://ka.wikipedia.org/wiki/%E1%83%91%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%91%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%94_%E1%83%A7%E1%83%98%E1%83%A4%E1%83%98%E1%83%90%E1%83%9C%E1%83%98
- <http://georgianherstories.blogspot.com/>
- <http://idaaf.com/ka/ketevan-sokolova-qurdiani/>
- <http://dSPACE.nplg.gov.ge/handle/1234/34482>
- <http://gdi.ge/uploads/other/0/513.pdf>
- <http://batumelebi.netgazeti.ge/news/121105/>
- <http://nateba.websail.net/biographies/48-eristavi-gandegili>

იმედი გვაქვს, რომ ნაშრომის მეშვეობით მეტი ადამიანი გაიგებს ქართველი ქალების მივიწყებულ და უცნობ ისტორიებს. გვჯერა, რომ წიგნი იქნება ერთგვარი მოტივატორი ახალგაზრდა თაობისათვის, განსაკუთრებით კი ახალგაზრდა გოგონებისთვის, რომლებიც კიდევ უფრო ახლოდან გაეცნობიან ქალების ისტორიებს, ქალების, რომლებიც საუკუნის წინ პროგრესული შეხედულებებით გამოირჩეოდნენ და რომელთაც ქართული კულტურა დასავლური ცივილიზაციის განუყოფელ ნაწილად აქციეს.

"თანასწორობა სქესთა წინაშე კანონისა"

კატო მიქელაძე - 1918 წელი

